

Jolanta MACHOWSKA-GOC
*Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN
w Krakowie*

Świat magicznych kredek malowany przez uczniów klas trzecich

Abstract: The World of Magical Crayons Painted by Third-Graders (Primary School)

The aim of this paper is to describe the world created by third-graders (primary school, early years of education) in the magical crayon domain. The textual material has been analysed empirically to bring out its creative properties in the context of broadly defined studies on colour semantics and/or linguistic colours, which are visible at mental, axiological, symbolic, iconic, and cultural levels.

Key words: colour semantics, colours in language, verbs of visual perception, cognitive aspects of textual development

Słowa kluczowe: semantyka kolorów, barwy w języku, czasowniki percepcji wzrokowej, kognitywne aspekty tworzenia tekstów

Wprowadzenie

Rozważania na temat konceptualizacji zaczarowanych kredek w tekstach twórczych uczniów klas III wpisują się m.in. w krąg lingwistyczno-kulturowych badań dotyczących czasowników percepcji zmysłowej, a w szczególności — wzrokowej (Grzesiak, 1983, s. 70; Dobaczewski, 2002, s. 159–165; Zaron, 1980), semantyki i symboliki barw (Tokarski, 1995; Gage, 2010) oraz psychologiczno-emocjonalnego aspektu oddziaływania barw na człowieka, w tym na preferencje kolorów u dzieci w młodszym wieku szkolnym (Popek, 1999). Domena magicznych kredek to zatem obraz świata związany, z jednej strony, z plastyczną wyobraźnią dzieci (tworzenie rysunków na temat zaczarowanych kredek), a z drugiej — z ich egzemplifikacją językową (przełożenie własnych znaków ikonicznych na język, tzw. przekład intersemiotyczny).

Jak wiadomo, literatura dotycząca percepcji wzrokowej w języku polskim początkowo odnosiła się do wybranych większych lub mniejszych klas predyktorów i dopiero M. Zawisławska (2004) stworzyła kognitywne opracowanie monograficzne na ten temat.

Jeżeli chodzi o prace opisujące barwy, to są one liczne, chociaż związane przede wszystkim z tekstami literackimi, zarówno prozatorskimi, jak i poetyckimi różnych autorów (Gendera, 2005, s. 328–336; Habrajska, 1995, s. 133–146; Handke, 2002). Mniejszym, jak sądzę, zainteresowaniem cieszą się badania w tym zakresie tekstów paraliterackich tworzonych przez uczniów w młodszym wieku szkolnym (Machowska, 2008, s. 222–227).

Słowami kluczowymi dla domeny KREDKA są w analizowanym materiale empirycznym następujące leksemy: *świat/kraina, magiczne/zaczarowane*. Podkategoriami w obrębie tychże słów są, z jednej strony, konceptualizacje związane z niezwykłym, często zantropomorfizowanym wyglądem kredek, ich cechami zewnętrznymi i mentalnymi, z zachowaniem kredek, realnym lub fantastycznym miejscem ich przebywania oraz z konotacjami kulturowymi lub wariantami intertekstowymi, z drugiej — czasowniki percepcji wzrokowej, takie jak: *widać, wyglądać, zauważyć, zobaczyć*, nazwy barw z leksemami typu: *kolor, odcień, światło, ciemność* (Jochymek-Sobczyk, 2017, s. 13–27; Sivova, 2017, s. 171–185) oraz inne formy językowe dotyczące barw, np.: *kolorowy, malować, rysować*.

Wybrany przeze mnie sposób poszukiwania sensów w 106 tekstach dzieci dotyczy ukrytych przez młodych twórców ich „własnych światów za słowami” (Tokarski, 2013) w domenie ZACZAROWANA KREDKA lub „świata widzianego poprzez słowa” (Grzegorzczkowska, 2012), za słowem kryje się bowiem człowiek, a na płaszczyźnie języka obrazy tworzone przez niego mają charakter impresjonistyczny, na co składa się taki, a nie inny sposób użycia języka, elementy kulturowe oraz doświadczenie (Łozowski, 2017, s. 474). W analizowanych tekstach paraliterackich uczniów klas III można wyróżnić następujące kategorie:

I. Wygląd kredki

a) podobieństwo do człowieka: części ciała: *buzia*: „...na dziubkach kredek pojawiły się buzie, nosy, a nawet oczy” (SP nr 1, Sidzina; Kuba, kl. III); *nogi*: „W tym świecie kredki mają ręce i nogi” (SP nr 1, Sidzina; Ania, kl. III), „A miała nogi i ręce” (SP nr 7, Nowy Sącz; Monika, kl. III); *nos*: „...na dziubkach kredek pojawiły się [...] nosy...” (SP nr 1, Sidzina; Kuba, kl. III); *oczy*: „...na dziubkach (sic!) kredek pojawiły się [...] oczy” (SP nr 1, Sidzina; Kuba, kl. III); *ręce*: „W tym świecie kredki mają ręce i nogi” (SP nr 1, Sidzina; Ania, kl. III), „A miała nogi i ręce” (SP nr 7, Nowy Sącz; Monika, kl. III); *ubiór — bluzka*: „Była ubrana w [...] zieloną bluzkę...” (SP, Klimontów; Łukasz, kl. III); *spodnie*: „A potem zmieniła kolor spodni, kieszenie na zielono...” (SP, Klimontów; Darek, kl. III);

b) podobieństwo do ptaka: *skrzydełka*: „Miała ładne skrzydełka” (SP nr 7, Nowy Sącz; Monika, kl. III).

II. Postacie wykreowane i/lub odtworzone przez dziecko

a) postacie z różnych tekstów kultury — *Baba-Źaga* (Haka-Makowiecka i in., 2009, s. 34): „...tam mieszka Baba jaga (sic!)” (SP nr 1, Sidzina; Paulina, kl. III); *Kopciuszek* (Haka-Makowiecka i in., 2009, s. 196–197): „...zaczarowana kredka stworzyła magiczny świat bajek, baśni i legend. [...] Kopciuszek... (sic!)” (SP, Klimontów; Ola, kl. III); *Kot w butach* (Haka-Makowiecka i in., 2009, s. 199–201): „...zaczarowana kredka stworzyła [...] Kot w Butach (sic!)” (SP, Klimontów; Ola, kl. III); *Kubuś Puchatek* (Tylicka, Leszczyński, 2002, s. 208–209): „...póhatek [...] poset kópic kletkę (sic!)” (SP nr 7, Nowy Sącz; Jacek, kl. III); *Pocahontas*: „...zaczarowana kredka stworzyła [...] Pocahontas... (sic!)” (SP, Klimontów; Ola, kl. III); *smok* (Tylicka, Leszczyński, 2002, s. 367): „Tym razem zabił smoka” (SP, Zbylitowska Góra; Kacper, kl. III); *Smok Wawelski*: „...zaczarowana kredka stworzyła [...] Smoka wawelskiego... (sic!)” (SP, Klimontów; Ola, kl. III); *syrena* (Haka-Makowiecka i in., 2009, s. 366): „...zaczarowana kredka stworzyła [...] Syrena... (sic!)” (SP, Klimontów; Ola, kl. III);

b) postacie wykreowane przez uczniów — *ja kredka*: „Pewnego dnia leżałam na podłodze ja kredka...” (SP, Zbylitowska Góra; Basia, kl. III); *mama kredka*: „...mama kretka gotowała kretkową (sic!) zupę...” (SP nr 1, Sidzina; Maciek, kl. III); *tata kredka*: „...tata kretka (sic!) bawił się z dzieckiem...” (SP nr 1, Sidzina; Maciek, kl. III); *zaczarowana kredka*: „...zobaczyłem zaczarowaną kredkę...” (SP, Klimontów; Paweł, kl. III).

III. Miejsce przebywania

a) realne: *boisko*: „Kiedyś na boisku spotkałem zaczarowaną kredkę” (SP, Klimontów; Darek, kl. III); *dom*: Kretka (sic!) pomalowała mi dom...” (SP, Klimontów; Piotr, kl. III); *kościół*: „Kredeczki [...] chodzą do kościoła...” (SP nr 1, Sidzina; Paweł, kl. III); *lodowisko*: „Kiedy ślizgałem się na lodowisku, zobaczyłem zaczarowaną kredkę...” (SP, Klimontów; Paweł, kl. III); *łąka*: „...chodziła po łące...” (SP, Klimontów; Andrzej, kl. III); *niebo*: „...mknie po niebie” (SP, Klimontów; Krzyś, kl. III); *podłoga*: „...kredki opuszczają swoje pudełko” (SP nr 1, Szywnaład; Oskar, kl. III); *pokój*: „Pewnego dnia, gdy sprzątałam pokój, [...] znalazłam niebieską kredkę” (SP, Klimontów; Magdalena, kl. III); *pudełko*: „...moje kredki opuszczają swoje pudełko” (SP nr 1, Szywnaład; Oskar, kl. III); *siłownia*: „...ćwiczyły w siłowniach” (SP nr 1, Sidzina; Piotr, kl. III); *staw*: „Kiedy szedłem nad staw...” (SP, Klimontów; Andrzej, kl. III);

b) fantastyczne: *Kredkowo*: „...w Kredkowie...” (SP nr 1, Szywnaład; Mateusz, kl. III); *kraina kredek*: „...była sobie kraina kredek” (SP nr 1, Sidzina; Maciek, kl. III); *zamek*: „...kredki zjechały się do zamku” (SP nr 1, Sidzina; Magda, kl. III).

IV. Czynności

a) antropomorfizacyjne — *bawić się*: „...tata kretka (sic!) bawił się z dzieckiem...” (SP nr 1, Sidzina; Maciek, kl. III); *biegać*: „Kredki biegały bardzo szybko...” (SP nr 1, Szywnwałd; Przemek, kl. III); *bronić*: „...broniły miasta przed nieprzyjacielem...” (SP nr 1, Sidzina; Piotr, kl. III); *być robotnikiem*: „...kredka, która była robotnikiem” (SP, Zbylitowska Góra; Patryk, kl. III); *chodzić*: „Kredeczki sobie chodzą do kościoła...” (SP nr 1, Sidzina; Paweł, kl. III), „...chodziła po łące i tworzyła kolorowe kwiaty” (SP, Klimontów; Andrzej, kl. III); *ćwiczyć*: „...ćwiczyły w siłowniach” (SP nr 1, Sidzina; Piotr, kl. III); *dojechać*: „...pierwsza do mety dojechała Basia...” (SP nr 1, Szywnwałd; Karolina, kl. III); *gadać*: „...były gadające kredki” (SP nr 1, Sidzina; Gosia, kl. III); *gotować*: „...mama kretka gotowała kretkową (sic!) zupę...” (SP nr 1, Sidzina; Maciek, kl. III); *grać*: „...kredki grają w piłkę nożną” (SP nr 1, Sidzina; Ania, kl. III), „...kredka, która grała na gitarze i śpiewała” (SP nr 1, Sidzina; Ola, kl. III); *jechać*: „Zaczarowana kretka wozem jechała...” (SP, Klimontów; Basia, kl. III); *leżeć*: „Pewnego dnia leżałam na podłodze ja kretka...” (SP, Zbylitowska Góra; Basia, kl. III); *mówić*: „...mówiły sobie, co lubią” (SP nr 1, Sidzina; Gosia, kl. III); *nadmuchać*: „Nadmuchały balony i je powiesiły” (SP nr 1, Szywnwałd; Magdalena, kl. III); *obronić*: „...silne kretki (sic!) obroniły miasto” (SP nr 1, Sidzina; Piotr, kl. III); *odbijać się*: „...i jeszcze się sama odbijała” (SP, Klimontów; Darek, kl. III); *odezwać się*: „...kredka odezwała się do Jasia” (SP nr 7, Nowy Sącz; Julia, kl. III); *odpowiedzieć*: „...odpowiedziała żółta...” (SP nr 1, Szywnwałd; Mateusz, kl. III); *opuszczać*: „...moje kredki opuszczają swoje pudełko” (SP nr 1, Szywnwałd; Oskar, kl. III); *ożyć*: „Jedna kretka ożyła” (SP, Zbylitowska Góra; Adrian, kl. III); *pobawić się*: „...żeby się pobawili w paleontologów” (SP nr 1, Szywnwałd; Konrad, kl. III); *porozmawiać*: „Porozmawiałem z nią...” (SP, Klimontów; Karol, kl. III); *poszukać*: „Poszukały hulajnogi i ubrania” (SP nr 1, Szywnwałd; Magdalena, kl. III); *powiedzieć*: „Nagle jedna powiedziała...” (SP nr 1, Sidzina, Paulina, kl. III); *puszczać*: „...kolorowe kredki puszczały kolorowe balony...” (SP nr 1, Szywnwałd; Mateusz, kl. III); *ratować*: „...ratuje ludzi” (SP, Klimontów; Krzyś, kl. III); *rzec*: „...rzekła zielona kretka” (SP nr 1, Szywnwałd; Mateusz, kl. III); *śłuchać*: „Słucha muzyki...” (SP, Klimontów; Krzyś, kl. III); *spaść*: „...zobaczyłem zaczarowaną kredkę, jak spadła z spadochronu (sic!)” (SP, Klimontów; Adaś, kl. III); *spełniać*: „...spełnia marzenia...” (SP nr 7, Nowy Sącz; Olek, kl. III); *śpiewać*: „...spotkałem super kredkę, która sobie śpiewała...” (SP, Klimontów; Karol, kl. III); *uratować*: „Kiedyś mnie ta [kredka] uratowała z płonącego domu” (SP, Klimontów; Krzyś, kl. III); *urządzić*: „Kredki urządziły zabawę...” (SP nr 1, Szywnwałd; Kamil, kl. III), „...kolorowe kredki urządziły konkurs” (SP nr 1, Szywnwałd; Karolina, kl. III), „...kredki urządziły wyścigi samochodowe” (SP nr 1, Szywnwałd; Marek, kl. III), „...urządziły wyścigi rowerowe” (SP nr 1, Szywnwałd; Zuzia, kl. III); *walczyć*: „...wszystkie kredki wy-

trwale o niego walczyły” (SP nr 1, Szynwałd; Karolina, kl. III); *wysprzątać*: „Wysprzątała cały dom” (SP, Zbylitowska Góra; Adrian, kl. III); *zaprzeczyć*: „...zaprzeczyła jej fioletowa” (SP nr 1, Szynwałd; Mateusz, kl. III); *zbierać*: „...zbierały gałęzie na opał” (SP nr 1, Sidzina; Piotr, kl. III); *zdobyć*: „...zdobyła złoty medal” (SP nr 1, Szynwałd; Karolina, kl. III); *zjawić się*: „na balu zjawilo się wiele kredek przebranych w różnych strojach (sic!)” (SP nr 1, Szynwałd; Karolina, kl. III); *zjechać się*: „Wkrótce wszystkie kredki zjechały się do zamku” (SP nr 1, Sidzina; Magda, kl. III); *żyć*: „...w krainie kredek żyła sobie kredka...” (SP, Zbylitowska Góra; Patryk, kl. III);

b) magiczne — *fruć*: „Później tylko fruwały i fruwały” (SP nr 1, Sidzina; Kuba, kl. III); *mknąć*: „Kiedyś zobaczyłem zaczarowaną kredkę, która mknie po niebie” (SP, Klimontów; Krzyś, kl. III); *spełniać*: „Kredka spełniała życzenia” (SP, Klimontów; Adaś, kl. III), „...spełnia marzenia...” (SP nr 7, Nowy Sącz; Olek, kl. III); *tworzyć*: „...chodziła po łące i tworzyła kolorowe kwiaty” (SP, Klimontów; Andrzej, kl. III); *stworzyć*: „...zaczarowana kredka stworzyła magiczny świat ...” (SP, Klimontów; Ola, kl. III); *unieść się*: „...uniosła się w powietrze” (SP, Zbylitowska Góra; Michał, kl. III); *wyczarować*: „...kredka w mig wyczarowała duży balon z koszem” (SP, Klimontów; Dominika, kl. III); *zmieniać*: „Zmieniają zwykłą okolicę w kolorową, kredkową krainę. Wszystko zmienia swoje kształty i barwy” (SP nr 1, Szynwałd; Oskar, kl. III); *zaczarować*: „Zaczarowała moją piłkę...” (SP, Klimontów; Darek, kl. III).

W tej kategorii znalazły się także czynności związane bezpośrednio z percepcją wzrokową oraz twórczością plastyczną:

a) czasowniki percepcji wzrokowej — *widzieć*: „W oddali widać wierzchołki gór” (SP nr 1, Sidzina; Ania, kl. III); *wyglądać*: „Wyglądało to, jakby kredki chciały namalować swoją krainę” (SP nr 1, Sidzina; Ewa, kl. III); *zauważyć*: „Pewnego dnia, gdy wracałem ze szkoły, zauważyłem zaczarowaną kretkę (sic!)...” (SP, Klimontów; Piotr, kl. III); *zobaczyć*: „Kiedyś zobaczyłem zaczarowaną kredkę...” (SP, Klimontów; Krzyś, kl. III), „Kiedy ślizgałem się na lodowisku, zobaczyłem zaczarowaną kredkę...” (SP, Klimontów; Paweł, kl. III), „Wczoraj w ogródku zobaczyłem zaczarowaną kredkę...” (SP, Klimontów; Adaś, kl. III), „Zobaczyły kredkowego wilka, poznały go po jaskrawych kolorach” (SP, Zbylitowska Góra; Kinga, kl. III);

b) czasowniki związane z twórczością plastyczną — *malować*: „...tylko chciały malować” (SP nr 1, Sidzina; Ewa, kl. III), „Pewnego razu kredki zaczęły malować domek, płotek, góry...” (SP nr 1, Sidzina; Ewa, kl. III), „Malowała trawy, kwiaty, drzewa i domy” (SP, Klimontów; Jaś, kl. III), „...zobaczyłem zaczarowaną kredkę, która [...] malowała lodowisko” (SP, Klimontów; Paweł, kl. III); *pomalować*: „Kretka (sic!) pomalowała mi dom na niebiesko, a mój pokój na zielono” (SP, Klimontów; Piotr, kl. III); *rysować*: „...kredka rysowała za niego” (SP nr 7, Nowy Sącz; Julia, kl. III); *narysować*: „Kredki różowa i żółta naryso-

wała czarodziejski samochód” (SP nr 1, Sidzina; Michał, kl. III), „Kiedyś poprosiłem ją, by narysowała mi czerwono-fioletowe drzewo...” (SP, Klimontów; Łukasz, kl. III), „Kredki narysowały góry i jezioro” (SP nr 1, Sidzina; Sławek, kl. III).

Pojawiły się tu też rzeczowniki określające relację dziecka z kredką: *przyjaźń*: „Teraz super kredka jest moją najlepszą przyjaciółką” (SP, Klimontów; Karol, kl. III); *altruizm*: „Kiedyś mnie ta [kredka] uratowała z płonącego domu” (SP, Klimontów; Krzyś, kl. III), „Od tego czasu chłopiec pomagał chorym i biednym z pomocą zaczarowanej kredki” (SP nr 7, Nowy Sącz; Jakub, kl. III).

V. Konotacje kulturowe i/lub warianty intertekstowe — *Baba-Źaga*: „...tam mieszka Baba jaga (sic!)” (SP nr 1, Sidzina; Paulina, kl. III); *Kopciuszek*: „...zaczarowana kredka stworzyła magiczny świat bajek, baśni i legend. [...] Kopciuszek... (sic!)” (SP, Klimontów; Ola, kl. III); *Kot w butach*: „...zaczarowana kredka stworzyła magiczny świat bajek, baśni i legend [...] Kot w Butach (sic!)” (SP, Klimontów; Ola, kl. III); *Kubuś Puchatek*: „...póhatek [...] poset kópic kletkę (sic!)” (SP nr 7, Nowy Sącz; Jacek, kl. III); *Pocahontas*: „...zaczarowana kredka stworzyła [...] Pocahontas (sic!)” (SP, Klimontów; Ola, kl. III); *Smok Wawelski*: „...zaczarowana kredka stworzyła [...] Smoka wawelskiego... (sic!)” (SP, Klimontów; Ola, kl. III); *smok*: „Tym razem zabił smoka” (SP, Zbylitowska Góra; Kacper, kl. III); *syrena*: „...zaczarowana kredka stworzyła [...] Syrena... (sic!)” (SP, Klimontów; Ola, kl. III).

VI. Barwy i inne formy językowe ukazujące różne konceptualizacje kredek:

a) kolory — *brązowy*: „...pomarańczowa ma brązowy...” (SP nr 1, Szywnałd; Kasia, kl. III); *czarny*: „Narysowałem 4 komnaty [...] czarną” (SP nr 7, Kraków; Kuba, kl. III); *czerwony*: „Była ubrana w czerwone spodnie...” (SP, Klimontów; Łukasz, kl. III), „chciałabym stworzyć czerwoną komnatę” (SP nr 7, Kraków; Gosia, kl. III), „...czerwona kredka ma fioletowy latawiec...” (SP nr 1, Szywnałd; Kasia, kl. III); *fioletowy*: „Kiedyś poprosiłem ją, by narysowała mi [...] fioletowe drzewo...” (SP, Klimontów; Łukasz, kl. III); *niebieski* lub *błękitny*: „...spotkały się dwie kredki czerwona i niebieska...” (SP nr 1, Sidzina; Paulina, kl. III), „Kredka (sic!) pomalowała mi dom na niebiesko...” (SP, Klimontów; Piotr, kl. III), „Była to niebieska kredka Tomek” (SP nr 1, Szywnałd; Przemek, kl. III), „...mały słowik, ktury (sic!) pokolorowała na kolor błękitny (sic!)” (SP, Klimontów; Łukasz, kl. III); *pomarańczowy*: „A potem zmieniła [...], a resztę na pomarańczowo” (SP, Klimontów; Darek, kl. III), „Królowa wróżka stoi w pomarańczowej komnacie” (SP nr 7, Kraków; Gosia, kl. III), „Kanarek jest w komnacie pomarańczowej. Wyśpiewuje pomarańczowe piosenki” (SP nr 7, Kraków; Gosia, kl. III); *różowy*: „Kredka niebieska ma różowy latawiec...” (SP nr 1, Szywnałd; Kasia, kl. III); *szary*: „Narysowałem 4 komnaty. Szarą...”

(SP nr 7, Kraków; Kuba, kl. III), „Krajobraz szary za dotknięcie (sic!) stał się piękny, kolorowy” (SP nr 1, Szynwałd; Sara, kl. III); *zielony*: „Była ubrana w [...] zieloną bluzkę...” (SP, Klimontów; Łukasz, kl. III), „...lubię zielony kolor” (SP nr 7, Kraków; Dominik, kl. III); *żółty*: „...był na statku ze swoim żółtym piaskiem...” (SP nr 7, Nowy Sącz; Arek, kl. III), „Kredka żółta Ola...” (SP nr 1, Szynwałd; Zuzia, kl. III);

b) wyrażenia ogólne — *kolor*: „Zobaczyły kredkowego wilka, poznały go po jaskrawych kolorach” (SP, Zbylitowska Góra; Kinga, kl. III); *kolorowały*: „...zobaczyłem zaczarowaną kredkę, która była bardzo kolorowa...” (SP, Klimontów; Paweł, kl. III), „...zobaczyła piękny, kolorowy świat kredek...” (SP nr 1, Sidzina; Oliwka, kl. III); *kolorowo*: „...a wszędzie, gdzie przeszła, było kolorowo i wesoło” (SP, Klimontów; Łukasz, kl. III);

c) archetypowa opozycja światło–ciemność — *ciemno*: „Jest tam bardzo ciemno” (SP nr 7, Kraków; Filip, kl. III); *łśnić*: „Łśniły pięknymi cekinami” (SP, Zbylitowska Góra; Łukasz, kl. III).

W konceptualizacjach zaczarowanej kredki stworzonych przez uczniów klas trzecich, w punkcie dotyczącym jej wyglądu, można zaobserwować przede wszystkim egzemplifikacje, w których przeważają elementy antropomorfizacyjne. Kredka ma: części ciała człowieka (*buzia, nogi, nos, oczy, ręce*), przedmioty, którymi otaczają się ludzie (*gitara, kijki, narty, piłka*) oraz elementy ubioru (*spodnie*).

Jeżeli chodzi o miejsca wymienione przez uczniów, to pojawiają się tu tzw. przestrzenie mówiące, które odzwierciedlają model przestrzeni kulturowej z punktami centralnymi oraz peryferyjnymi, a zatem z wyraźnie wyodrębnionymi przestrzeniami, takimi jak: przestrzeń lokalna (*dom, pokój, boisko*), regionalna (*łąka, staw*) i mentalna (*wyobraźnia, kraina kredek*).

Ukazane przez uczniów czynności wykonywane przez kredki mieszczą się w obrębie magicznego myślenia, w którym, jak już wspomniałam, wykreowane przez dzieci postaci są bliskie człowiekowi. Stąd w utworach paraliterackich uczniów przeważają verba związane z czynnościami fizycznymi i mentalnymi (*barwić się, ćwiczyć, mówić*), chociaż w analizowanym materiale empirycznym pojawiają się także czasowniki związane z magią i kreacją (*stworzyć, wyczarować, pomalować*) oraz czasowniki percepcji wzrokowej (*wyglądać, zauważyć, zobaczyć*).

Relacje interpersonalne między dziećmi, czyli podmiotami doświadczającymi, a postaciami kredek oparte są przede wszystkim na przyjaźni, a także na dialogu bohaterów, pochodzących z różnych tekstów kultury (bajki, baśnie, legendy oraz filmy).

W tekstach uczniów w domenie ZACZAROWANA KREDKA przeważały takie kolory, jak: *zielony, niebieski, błękitny, pomarańczowy i czerwony*. Mniej liczną grupę stanowiły: *czarny, żółty, fioletowy, brązowy i szary*. Kolory użyte przez dzieci

w domenie ZACZAROWANA KREDKA ewokują zatem odczuwane i preferowane przez nie stany emocjonalne (*radość, szczęście*) oraz wartości odczuciowo-estetyczne (*kolorowe, magiczne, zaczarowane*).

Reasumując: światy malowane przez uczniów klas III to przestrzenie tekstów implikujące nie tylko obszar ich doświadczeń językowych i pozajęzykowych, ale także płaszczyzny związane z tym, co intuicyjne, wyobrazeniowe, gdyż — jak twierdzi S. Popek — sam fakt istnienia kolorów powoduje, iż są one „dla nas energią i językiem przekazu informacji [...] mającym wymiar personalny, społeczny i indywidualny” (1999, s. 9).

Uczniowskie teksty paraliterackie w domenie ZACZAROWANA/MAGICZNA kredka stają się jednym z alternatywnych, możliwych światów (Wądolny-Tatar, 2006, s. 69), a ich odkodowywanie przez nas (odbiorców) nie jest w pełni możliwe, gdyż jest ono zarówno procesem, na co wskazuje użyty przeze mnie w tytule artykułu leksem *malowane*, jak i sposobem na odzwierciedlanie przez młodych twórców współczesnej „rzeczywistości kolażu” (Głazewski, 2015, s. 13).

Na zakończenie warto dodać, że kredka/kredki konceptualizowane są przez dzieci jako:

- kredka to ktoś — postać fantastyczna mająca magiczną moc;
- kredka to kreator na wzór *homo faber*;
- kredka to człowiek; posiada bowiem części ciała człowieka oraz zachowuje się jak człowiek;
- kredka to ktoś bliski, często przyjaciel;
- kredka to ktoś podobny do dziecka — *homo ludens*.

Bibliografia

- Dobaczewski, A. (2002). *Zjawiska percepcji wzrokowej. Studium semantyczne*. Warszawa: Katedra Lingwistyki Formalnej UW.
- Gage, J. (2010). *Kolor i znaczenie. Sztuka, nauka i symbolika*. Przeł. J. Holzman, A. Żakiewicz. Kraków: Universitas.
- Gendera, K. (2005). *Nazwy barw w Chłopach Władysława Reymonta*. „Język Polski”, LXXXV, s. 328–336.
- Głazewski, M. (2015). *Wolność jako osobliwa wartość strategii heurystycznych*. „Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna”, nr 2 (6), s. 7–28.
- Grzegorzczkowska, R. (2012). *Świat widziany poprzez słowa. Szkice z semantyki leksykalnej*. Warszawa: Wyd. UW.
- Grzesiak, R. (1983). *Semantyka i składnia czasowników percepcji zmysłowej*. Wrocław: Ossolineum.
- Habrajska, G. (1995). *Rola koloru przy kreowaniu dziecięcego świata w utworach księdza Jana Twardowskiego*. W: A. M. Lewicki, R. Tokarski (red.), *Kreowanie świata w tekstach*. Lublin: Wyd. UMCS, s. 133–146.
- Haka-Makowiecka, K., Makowiecka, M., Węgrzecka, M. (2009). *Leksykon fantastyki. Postacie, miejsca, rekwizyty, zjawiska*. Warszawa: Muza.

- Handke, K. (2002). *Słownictwo pism Stefana Żeromskiego*. T. 5: *Świat barw*. Kraków: Universitas.
- Jochymek-Sobczyk, M. (2017). *Słownictwo achromatyczne w idiosytle Dukli Andrzeja Stasiuka. Analiza językoznawcza*. W: M. Dudzikowa, R. Wawrzyniak-Beszterda (red.), *Światło-cień. Językowy wymiar kontrastu*. Kraków: Libron, s. 13–27.
- Łozowski, P. (2017). *Prawda w światach za słowami: black i white jako nazwy ras ludzkich*. W: D. Filar, P. Krzyżanowski (red.), *Barwy słów. Studia lingwistyczno-kulturowe*. Lublin: Wyd. UMCS.
- Machowska, J. (2008). *Barwy w kulturowym dyskursie wczesnoszkolnym*. W: B. Muchacka, R. Ławrowska (red.), *Kultura. Aktywność artystyczna dziecka*. Kraków: ZamKor, s. 222–227.
- Popek, S. (1999). *Barwy i psychika. Percepcja, ekspresja, projekcja*. Lublin: Wyd. UMCS.
- Sivova, T. (2017). *Światło i ciemność w powieści Lśniące obłoki Konstantina Paustowskiego*. W: M. Dudzikowa, R. Wawrzyniak-Beszterda (red.), *Doświadczenia szkolne pierwszego rocznika reformy edukacji. Studium teoretyczno-empiryczne*. Kraków: Impuls, s. 171–185.
- Tokarski, R. (1995). *Semantyka barw we współczesnej polszczyźnie*. Lublin: Wyd. UMCS.
- Tokarski, R. (2013). *Światy za słowami. Wykłady z semantyki leksykalnej*. Lublin: Wyd. UMCS.
- Tylicka, B., Leszczyński, G. (red.) (2002). *Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej*. Wrocław: Ossolineum.
- Wądołny-Tatar, K. (2006). *Metaforyka oniryczna w liryce Młodej Polski*. Kraków: Wyd. Naukowe AP.
- Zaron, Z. (1980). *Ze studiów nad składnią i semantyką czasownika*. Wrocław: Ossolineum.
- Zawisławska, M. (2004). *Czasowniki oznaczające percepcję wzrokową we współczesnej polszczyźnie. Ujęcie kognitywne*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.